

בית דין ירושלים

לדיני ממונות ולבירור יוחסין

שאלת תוקפו של מעשה בי"ד על גירושין
שחתום ע"י שלושה שלא השתתפו בגירושין

תיק בית הוראה שע"י בית הדין מס' 166-סא

נושא השאלה

הגב' א' מציגה תעודת גירושין ומעב"ד מבי"ד איזורי חתומים ע"י שלושה - ששנים מהם אינם דיינים אלא פקידים בלתי מזוהים - שכלל לא השתתפו בגירושין. במעב"ד נאמר שהאשה התגרשה בפני שלושה, ולא נאמר בו מי הם השלושה. כמו כן לא נאמר במעשה בי"ד שהאשה מותרת לעלמא לאחר צ"ב יום.

השאלות לדיון

- מהו תוקפו של מעשה בי"ד על גירושין, ומה דינו אם חתמו עליו אחרים שלא השתתפו בגירושין.
- האם מעשה בי"ד צריך קיום, ומה הדין כשחתמו עליו מי שאינם דיינים.
- מה צריך להיות כתוב במעשה בי"ד של גירושין.

תשובה

א. כתב הט"ז אבהע"ז סי' קמז ס"ק ד, הוצא צ"ש ס"ק ז: אם אחד נתן גט לאשתו שלא במקום דירתם והאשה רוצה ליקח כתב ע"ז שנתגרשה ולילך למקום דירתה, והיא לריכה לכך לפי שעכשיו קורעין הגט והוא נשאר ביד הרצ, לריך שיהיו עכ"פ שני עדים ע"ז ואין הרצ נאמן להעיד יחידי בזה, ול"ד לקיום העדות דסגי בחתימת הרצ לחוד כמ"ש בחו"מ סי' מו, התם א"ל לקיים אלא מדרבנן, דכל קיום שטרות אינן אלא מדרבנן ומדאורייתא עדים החתומים על השטר כמי שנחקרה עדותן דמי, משא"כ כאן לריך לפוקה מחזקת א"א לריך שנים והיינו שיעידו צבי"ד ע"ז ולא מתוך כתבם כדאיתא בחו"מ סעי' יא לענין שאר עדות, וא"כ כאן שרצונה ליקח כתב לא מהני שני עדים עפ"י כתבם, אלא לריך כאן לגי דהיינו

בי"ד. ובי"י הציב בסימן זה צ"ש תש"י רש"י לענין אם השליח קבל הגט וקרעו ומציא ג' חתימות דיינים שקיימו חתימות צ"י עדים ואין שם קיום על דייני קיום דסגי בהכי, וה"כ כן הוא בזה. ע"כ. ובפת"ש שם ס"ק ז כתב דהטעם שאין מועיל שנים הוא פשוט ומצואר לעיל סי' מצ צ"ש ס"ק טו דהוי מפי כתבם, ולפי"ז אם מפורש בהכתב ראה שכתב מדעת המגרש והמתגרשת דאז דין שטר עליו שפיר מועיל שנים, עיי"ש בארוכה.

וכתב בשו"ת חת"ם או"ח סי' נא: לפי מה שנוהגין עכשיו שגוזזין הגט אלל הרב המסדר רק שנותנים לאשה כתב פיטורין שנתגרשה כדמו"י, כתב הט"ז ומציאו הבי"ש דכיון שאותו כתב צ"א להתיר אשה המוחזקת בא"א לא יועיל חתימת עדים דה"ל מפי כתבם, אלא דוקא מעשה בי"ד של שלושה דיינים שזה כשר אפי' מפי כתבם כמ"ש תוס' צ"ב מ' א', וא"כ אם אין הבי"ד חוקרים ודורשים הסופר והעדים איך יעידו שנתגרשה כדמו"י, ע"כ לריך להיות ג' דיינים כשרים לכל הפחות משעת חקירת העדים ואילך. וכיו"ב כתב צ"מ גט מקושר בסדר גט ראשון אות ד בטעם שלא לסדר הגט כלילה כדי שיוכלו ליתן לה מעשה בי"ד ולא ילטרכו הבי"ד להעיד בפני בי"ד אחר. וכתב בפת"ש סי' קנד ס"ק ח דלפי"ז אם נשארה האשה במקום הגירושין דאין הכרח ליתן לה מעשה בי"ד, אין קפידא כ"כ שיהיו שלושה. ע"כ.

ובחזו"א אבהע"ז סו"ס קג תמה על הפת"ש שז"ד שאם נשארה האשה במקום הגירושין אין הכרח שיהיו שלושה, דנראה דלעולם לריך בי"ד, דאי תתגרש שלא צ"ד א"כ לא תוחזק בעיר לעולם למגרשת. ומש"כ החת"ם דלריך צ"ד לשאלות שבסדר הגט, ל"ע שבכל זה נאמן כל אדם כד"ן ע"א נאמן באיסורין, שאינם חשודים להכשילה. וסיים החזו"א וכתב ז"ל: והאשה שהציאה ע"מ לפני בי"ד שנתגרשה בפניהם, כותבין לה מעצ"ד שנתגרשה כדמו"י ע"פ עדי מסירה דודאי עשה הצעל כד"ן, ואין חוששין לפסול הגט. עכ"ל.

לפי"ז בנידון דידן, אם העידו עדי מסירה בפני השלושה שכתבו את המעצ"ד על מסירת הגט צ"ד, מה שכתבו את המעצ"ד היה כד"ן, וכפי שכתב בחזו"א, אצל אם לא העידו בפניהם ע"מ, אין זה מעצ"ד אלא עדות בכתב, וכמש"כ בפת"ש עפ"י הט"ז הנ"ל. ומכיון שבנוסח המעשה צ"ד שלפנינו לא נאמר שהוא עפ"י עדות של ע"מ, קשה להכשירו.

ב. צ"י חו"מ סי' מו סעי' טו: בתש"י הרשב"א (ח"י סי' שפד) כתוב: שאלת שטר שכתוב בו הנפק אם גובה בו אע"פ שאין מכירין חתימת הדיינין. תשובה. בגמ' מפורש שאינו גובה בו עד שיכירו חתימת שני עדי או משני הדיינים וכו', אלא שבירושלמי משמע שאין לריך קיום וכו', ואנו אין לנו לסמוך אלא על הגמ' שלנו. וי"מ אותה שבירושלמי כגון שאותו בי"ד הוא מומחה לרבים ובי"ד קבוע שאין אדם חלוף לזייף חתימת דיינים קבועים שמן הסתם חתימתן ניכרת לרבים, ועכ"ז אין אנו סומכין עליו. עכ"ל הרשב"א. וגם הרשב"י (ח"א סי' קעג וח"ג סי' טז וכז) כתב שר"ח והרמב"ן ותלמידיו סוברים דמעשה בי"ד לריך קיום וכן הסכים הוא ז"ל. ע"כ לשון הבי"י.

לפיי" כשמעשה צי"ד חתום ע"י מי שאינם דיינים, לא מיבעיא לדעת הראשונים שמעשה צי"ד אפ"י חתום ע"י דיינים קצועים לרי"ך קיום, דצלי קיום יש בו חשש זיוף, כ"ש כשחתום ע"י מי שאינם דיינים, אלא אף לדעת הי"מ שהצי"א הרשצ"א להכשיר מעשה צי"ד צלי קיום, זה דוקא כשחתמו עליו דיינים קצועים שאין דאס חלוף לזי"ף חתימתם, אבל כשחתמו עליו מי שאינם דיינים, לרי"ך קיום לד"ה.

אלא שלענין קיום הגט פסק ברמ"א צו"ע אבהע"ז סו"ם קמב י"א דאס הצי"א השליח הגט מקויים בחותמיו אע"פ שאין מכירין חתימות דייני הקיום, מ"מ במקום דחק ועיגון יש להקל ולסמוך עליו וכו'. וכתב בהגר"א ס"ק נט עפ"י תוס' כתובות ק"א א ד"ה עד צאס הירושלמי דצפרוזבול הקילו ג"כ בזה. וצי"א צנודע צשערים ח"צ סי' סב דכיון דמלינו דהקילו צפרוזבול דאף למאן דס"ל דאין נאמן לומר פרוזבול היה לי ואצד מ"מ הקילו דא"ל קיום, א"כ הי"כ אפשר צגט דמלינו דהקילו חז"ל לשליח דנאמן צפ"נ, הי"כ הקילו צמעצ"ד דא"ל קיום. וכ"כ אור גדול סי' יג.

ג. נוסח המעשה צי"ד שכותבים הצי"ד למתגרשת מוצ"א צו"ת הרא"ש כלל מו סו"ם א: אנו צי"ד חתומי מטה הוצקנו על ענין פלונית צת פלוני מחמת צצאה לפנינו וכו' והצ"אנו לפנינו עדים החתומים צתוך הגט שצמס פלוני ופלוני והעידו צפנינו וכו' וכיון שחקרנו וצדקנו ונתצבר לנו שהכל נעשה כראוי וכתקון חז"ל התרנו לינשא לכשיעצרו שלושה חדשים וכו' וקרענו גיטה קרע צי"ד והעמדנו על כח מעשה צי"ד זה והרי היא מותרת לכל אדס וכו' עכ"ל. וע"י פד"ר כרך ט עמ' 292 שמעשה צי"ד הוא פס"ד על מעשה הגירושין עלצמס שנעשה כדין, וליינו לפת"ש סי' קנד סק"ח סלרי"ך תורת צי"ד למעשה צי"ד על הגירושין. לפיי" צנידון דידן צצמעשה צי"ד אין כי אס סיפור הדצרים שנתגרשה צפני שלושה, ואין צו פס"ד על מעשה הגירושין שנעשה כדין, וגס לא נכתב צו שהצי"ד ססידר הגט חקר את העדים שהעידו צפניו, ושהאשה מותרת לינשא לעלמ"א לאחר צ"צ יוס, גס אס נכשירו כראיה צידי האשה שהתגרשה, הדצר נראה צעליל שהוא מעשה צי"ד מקוטע וחסר.

מסקנות

א. "מעשה בי"ד" שנכתב ע"י מי שלא השתתפו בגט, יכול להיות לו תוקף הלכתי רק אם נכתב ע"י שלושה שקבלו עדות של ע"מ על הגט, אלא שאם חתומים עליו מי שאינם דיינים צרי"ך קיום.

ב. עיקר נוסחו של מעשה בי"ד הוא פס"ד שמעשה הגירושין נעשה כדין, והיתר האשה להנשא על פיו לאחר שיעברו ימי הבחנה. במעשה בי"ד כותבים הדיינים את שמות המגרש והמתגרשת כפי שנכתבו בגט, מקום הגירושין ועדי הגט.